

L'INCONFORMISME RELIGIÓS
DE JOAN MARAGALL

pel

P. MIQUEL BATLLORI

Professor a la Universitat Gregoriana de Roma
Membre corresponent de l'Institut d'Estudis Catalans

I

De les bones paraules d'introducció, pronunciades pel senyor Millet, només puc acceptar-ne una: la no incompatibilitat entre l'arrelament i la vinculació a la nostra cultura, i el desig de fer una cultura que sigui ensems europea i universal. És l'únic elogi que li admeto, per tal com es tracta, de part meva, d'un pur desig. Tots els altres són massa desorbitats perquè els pugui acceptar sense més ni més. He cregut sempre que dels poetes com a tals, és a dir, de llur poesia, només als poetes i als crítics és permès de parlar. No essent jo ni l'una cosa ni l'altra, mai no gosaria parlar de Maragall poeta. Felïçment, sense consultar-me, els organitzadors d'aquest cicle de lliçons, tan reeixit fins avui — Déu dirà si també des d'avui —, darrera el meu nom han volgut posar, en els programes, la sigla de l'orde religiós al qual pertanyo, i l'epítet, potser una mica ample, d'historiador.

És, doncs, com a religiós que goso parlar de la religiositat de Maragall; i també com a historiador. Com a tal, no sé veure la producció intel·lectual o creadora d'un home sinó des del punt històrico-geogràfic que el situa en un temps i en un poble determinats. I no pas en un immòbil punt d'intersecció, sinó dins l'evolució vital de la pròpia obra. També, com a historiador, crec que la projecció històrica d'un

personatge, el seu missatge d'avenir, és una de les mides, no pas l'única, de la seva grandesa.

Per això, encara que en el present bienni 1960-61 se celebra, primer, el centenari de la naixença de l'alt Poeta, esdevinguda l'any 1860, i després, el cinquantenari de la seva mort, 1911, jo m'estimo més de parlar, ací, de cinquantenari, que no pas de centenari. Crec que el mot centenari s'adiu més amb la commemoració d'un personatge que tingui una valor essencialment històrica, consagrada. Per contra, una commemoració cinquantenària ens desvetlla tot d'una la idea de quelcom molt proper, que perviu encara entre nosaltres. Tal és el cas de Joan Maragall, que han conegut molts dels qui viuen, molts potser dels qui us heu aplegat avui en aquesta sala. Més encara, el Poeta perviu entre tots nosaltres, perquè té un missatge viu per al seu poble.

Us deia suara que Déu sap si el present cicle de conferències seguirà tan reeixit com fins ara, perquè aquesta ha hagut d'ésser anticipada. Tal anticipació m'obligarà potser a proposar qüestions més tost que no a resoldre-les. Tot amb tot, resto ben agraït a l'alt personatge¹ que m'ha quasi forçat a acceptar aquest avançament de data a canvi de la seva presència, i estic segur que tots vosaltres, a honor seva, rebreu amb benevolència la migradesa del meu assaig anticipat.

No és pas aquesta la primera commemoració maragalliana que m'ha calgut fer enguany. El passat mes de març vaig haver de parlar-ne a Torí, a un grup d'hispanistes. Tot preparant el meu parlament en l'expressió que em duïa a Munic per recalar, de baixada, al Piemont, els noms d'Orvieto, d'Arezzo, de Florència em despertaven de la lectura del nostre

1. El Rydm. Pare Abat de Montserrat, Dom Aureli M. Escarré, present a l'acte.

gran escriptor. Des de les seves pàgines, els ulls s'alçaven, contemplatius, i es posaven i reposaven damunt els pujols toscans, verdencs de xiprers i pins, i grisencs d'oliveres, talment com un paisatge de la nostra Catalunya mediterrània. Maragall m'aguditzava aquella absent presència de la pàtria que m'acompanya pertot, que m'acompanyava ahir mateix a Londres, quan en aquesta mateixa hora hi commemorava, a l'Institut Espanyol, el seu cinquantenari.

Poques hores abans hi arribava des de Reading — on es conserven, en el seu arxiu històric, bon nombre de documents sobre els catalans a Trento — i no podia deslligar el record de Maragall del d'un altre poeta, contemporani seu, Oscar Wilde, que allà havia penat per les seves aberracions. Parlava de tots dos, a Londres, amb amics meus, i aquests m'asseguraven que Wilde és ara un dels poetes menys llegits; interessa més als psicòlegs freudians que no pas als afeccionats a la poesia anglesa. En canvi, el nostre Maragall és constantment llegit i reeditat, és un poeta de cinquantenari més que no pas de centenari.

Volant avui de Londres a Barcelona, em demanava el perquè d'aquest contrast, i em penso que és degut al fet que Joan Maragall no *tingué* solament un missatge estètic i poètic, vàlid només per a una minoria i per a una sola generació, ans *té* un missatge humà per a tot el seu poble, vàlid mentre el nostre poble seguirà essent el seu; un missatge viu, una paraula viva, que encara ens és present, i ens inquieta, i ens acora.

El punt concret que he elegit per a la present lliçó és només un aspecte molt precís del seu missatge, alhora individual i col·lectiu. No pretenc pas d'imposar-lo com a tesi definitiva i dogmàtica; tampoc com a simple hipòtesi: senzillament com una aproximació a la veritat històrica.

II

Potser l'elecció del tema i del títol de la present conferència — *L'inconformisme religiós de Joan Maragall* — m'ha estat suggerida per un record de juvenesa. Durant els meus anys universitaris, vers el 1927, *El meu don Joan Maragall* de Josep Pijoan encengué a Barcelona una polèmica que durà llarg temps. Molts hi intervingueren, pro i contra, a la premsa periòdica, amb un apassionament que ara gairebé no comprendriem. Llavors, quan encara no coneixíem res del seu epistolari íntim, hom estava massa acostumat a veure un Maragall purament burgès — redactor del «Brusi» i de «La Veu» — i estrictament catòlic — el poeta familiar de tot Catalunya —. I aquell petit llibret de Pijoan, ple d'incertis i desencerts, imposà una revisió del Maragall mític, que havia de conduir-nos al veritable Maragall històric: el Maragall que, de llavors ençà, es podran disputar tots els catalans, els de dreta i els d'esquerra, els burgesos i els socials, els catòlics i els agnòstics. El gran mèrit d'*El meu don Joan Maragall* és d'haver iniciat aqueixa revisió.

Però el seu demèrit és la seva doble parcialitat. Era un llibretó parcial, perquè hi traspuava massa el desig de l'autor d'acostar el poeta a certes posicions personals, sense distingir bé els diferents períodes de la seva vida intel·lectual i estètica. I ho era també, de parcial, perquè les seves úniques fonts, o gairebé, eren les lletres adreçades per Maragall a Antoni Roura i al mateix Pijoan, i els records personals d'aquest darrer. *El meu don Joan Maragall*

era una veritat a mitges; i una veritat a mitges és sempre una mena de mentida disfressada.

Per a assolir la veritat sencera calia conèixer tot l'epistolari maragallià, ultra els més dispersos escrits, encara no aplegats en volums fàcilment abastables. I aquesta fou la noble tasca dels fills del poeta en llur clàssica i bàsica edició, ben persuadits de tota la valor de la dita evangèlica: *Veritas liberabit vos*, la veritat us farà lliures.² I la veritat total ens alliberarà del doble mite: del d'un Maragall agnòstic i escèptic des de la juvenesa fins als seus darrers anys, més resignat de dia en dia a l'ambient burgès i catòlic de la Barcelona del final del segle passat i del començament de l'actual; i del mite d'un Maragall convençudament catòlic i serenament cristià des de la seva juvenesa fins als anys que era la paraula viva de Catalunya.

Si, com a escriptor, comprenc que unes «Obres completes» poden encabir només les lletres escrites per un autor — i, encara, com un present de generositat, no pas com a exigència —, com a historiador no puc deixar de constatar que tals epistolaris només ens deixen sentir una veu de la conversa, la qual ben sovint és condicionada per l'altra veu que no oim. Ara que coneixem, per exemple, el diàleg complet entre el ja assossegat Maragall i el sempre inquiet Unamuno, o entre el Maragall que viu la fe i el pare Ignasi Casanovas que la justifica, les mateixes lletres del poeta, que abans coneixíem deslligades del col·loqui amical, recobren nova fesomia. Si ja la primera edició de les soles lletres de Maragall tirà per terra bona part de la tesi de Josep Pijoan, aquests dos epistolaris complets amb Unamuno i Casanovas, als quals s'ajuntarà ben prest el de Torras i Bages, ens

2. JOAN, 8, 32. Bé que Jesucrist hi alludia la veritat evangèlica, això no és pas obs perquè valgui per a d'altres veritats no religioses.

obliguen a primfilar més i més la part que encara resta en peu del Joan Maragall, de Pijoan.

La meua primera idea, en formular el títol de la present conferència, era de repassar velles lectures i de conjuminar notes esparses — preses mentre preparava la tria epistolar de les *Relíquies literàries*³ del pare Ignasi Casanovas — per tal de replantejar aquell problema sobre una més àmplia base documental. Però me'n vaig desdir bon punt aparegué l'article del doctor Millàs i Vallicrosa sobre el sentit i l'esforç de superació del nostre Poeta,⁴ treball aciençat, ple de llum serena, que subscriuria quasi del tot. Ell m'absol d'una revisió de conjunt i em permet d'endinsar-me una mica en temes ben particulars.

En primer lloc, cal acceptar que Pijoan tenia raó en el seu punt de partença: de jove, Maragall no era un catòlic intel·lectualment convençut, sinó un cristià vagarosament agnòstic, un home que, com li deia Mañé i Flaquer, anava com un infant darrera tota musica que sentís pels carrers de la ciutat. A frec de la trentena, al bell mig del camí de la vida, retrobà una fe que no havia mai del tot perdut. Però ell no fou mai un catòlic burgès i conformista, sinó un cristià intel·lectual i inconformista, que recobrà amb el catolicisme una serenitat religiosa, plena de vida i de vigor. Mirem algun aspecte d'aqueix inconformisme.

Maragall canta i glossa amb sincera intimitat les festes litúrgiques — el Nadal, la Quaresma — i les populars — les de santa Llúcia i del Corpus, tan barcelonines —; però per això no gosariem pas anomenar-lo un poeta catòlic, com són ara Hopkins o Clau-

3. "Biblioteca Històrica de la Biblioteca Balmes", sèr. III, vol. V (Barcelona 1960).

4. J. M. MILLÀS I VALLICROSA, *En el I centenario del nacimiento de Maragall: El sentido de superación en Maragall*, "Arbor", XLVII (1960), 175-196.

del o el nostre López-Picó. En aquest punt, la seva espiritualitat, més ben dit, el seu catolicisme, és purament epidèrmic i anecdòtic, fruit del seu ambient i no pas del seu interior. Però hi ha quelcom molt més íntim en l'espiritualitat maragalliana: la dialèctica inquietadora que li planteja la visió i la fruïció de la Natura.

Aquesta, per un cantó l'acosta a Déu i per l'altre l'en separa. L'hi acosta, perquè l'hi fa sentir present, com a creador i vivificador. L'en separa, perquè ell s'hi fon i s'hi rabeja. Aqueixa dialèctica interna entre Déu i la Natura en aparent contrast, es concretaangoixosament en el *Cant espiritual*.⁵ Poques setmanes fa, a Roma, un crític amic meu encara em deia que, per més que ens esforcem, no reeixirem mai a donar a aquell poema una interpretació catòlica. Jo diria més tost que es fa difícil, impossible, de donar-li una interpretació no catòlica.

III

Com a historiador, em malfio sempre d'una crítica purament esteticista que en la interpretació dels poemes prescindeixi de la situació biogràfica en què el poeta els ha creats. Quan Maragall escriu i publica el seu *Cant espiritual*, la crisi d'agnosticisme de la seva joventut és ja superada. Ha arribat ja en un moment de plenitud espiritual i cristiana. Però li resta la inquietud d'aquell contrast dialèctic: Déu com a dada de la religió revelada, la Natura com a experiència de religió natural. Crec que aquest és el punt de vista des d'on podem comprendre tot el sen-

5. OC [= "Obres Completes", edició dels Fills], I, 176-177.

tit del *Cant espiritual* i donar-ne una interpretació coherent — potser no l'única, perquè és mèrit de tots els grans poemes d'ésser susceptibles de múltiples interpretacions, cap d'elles exhaustives.

Considerat així, el *Cant espiritual* ve a ésser com el guió que uneix lògicament i vital el Maragall jove, quasi sotsobrant d'escepticisme, i el Maragall madur, que vol ésser sebollit amb l'hàbit de sant Francesc i dóna als seus fills uns darrers consells amarats de sentit autènticament catòlic.

En aquell poema, Maragall planteja amb sinceríssim descarnament el seu problema interior, l'aparent antinòmia — i l'aparent identificació — entre Natura i Déu. I en aquest ordre, precisament: Natura i Déu; no, Déu i Natura: «Si el *Món* ja és tan formós, *Senyor!*».

En els tres primers versos apunta i s'insinua com un ròssec dels joveçans dubtes agnòstics:

«Si el món ja és tan formós, Senyor, si es mira
amb la pau vostra a dintre de l'ull nostre,
què més ens podeu dar en una altra vida?»

Però remarquem que Maragall, llavors, s'enfronta amb Déu «amb la pau vostra a dintre de l'ull nostre»; ha assolit una pau que abans no tenia, i afirma una dualitat entre Déu i ell — *vostra* i *nostra* — que ens advera, almenys, un primer pas envers la superació del panteisme de Hegel i de Nietzsche, que tant l'havien enlluernat en altres temps.

És cert que aquella pau de Déu dintre l'ull del poeta és testimoni alhora d'una dualitat i d'una identificació: la pau de Déu reposa en el nostre esguard. Aqueix repòs de Déu en la nostra natura humana, aqueixa presència pentecostal de l'Esperit en l'Home, és tota l'essència de l'*Elogi de la Poesia* i de l'*Elogi de la Paraula*: aquella presència vivificant con-

verteix el poema en poesia, i el mot en paraula. I és ací que formula un primer dubte: «què més ens podeu dar en una altra vida?» Trobant en els seus sentits «l'eterna pau», ja no voldrà «més cel que aquest cel blau». És la contradicció aparent entre un Déu personal, diferent del poeta i del món, i el Déu que ell troba i sent en la Natura. Aquell li fa témer tant la mort; aquest l'emmena a fer eterns «tants moments de cada dia». ¿Com sortir d'aquesta antinòmia angoixant?

La solució dels místics, dels qui no veuen en la Natura sinó reflexos boirosos de la Divinitat, no el satisfà:

«Aquell que a cap moment li digué “Atura't”
sinó al mateix que li dugué la mort,
jo no l'entenc, Senyor...»

Però ¿tornarà a la solució — purament aparent — del panteisme? Tampoc. Aleshores la vida

«fóra l'ombra només del temps que passa,
la illusió del lluny i de l'a prop,
i el compte de lo molt, i el poc, i el massa.»

És cert també que aqueixa solució, que un temps fou la seva, no la rebutja totalment, sinó amb un punt de dubte: «Tant se val», exclama a la seguida. Però no pas per a restar tranquil en el dubte, sinó per a cercar-ne una altra solució on tothom pugui trobar-la. I la cerca i la troba en ell mateix, en la pròpia natura humana.

Ací sorgeix un altre problema, una altra antinòmia.

D'una banda, sent que és un home, i que la seva mesura és humana, limitada. La seva fe i la seva esperança s'aturen en la Natura; i demana amb angúnia al Déu present i incògnit: «Me'n fareu una culpa més enllà?»

De l'altra, tot i sentir les coses als seus ulls tan belles, rebutja ferm el dubte que «ja tot ho és tot». No sap *com* serà el món del més enllà, però allà «voldria ésser-hi *hom*».

I ací, nou problema, nova antinòmia, nova antítesi, a resoldre en una síntesi superior. El Hegel de «tot ho és tot» ja ha estat superat, però el mètode dialèctic del gran idealista alemany li ha enriquit l'esperit amb un intern ritme ternari. Més enllà, vol ésser-hi *hom*; i essent-hi *home*, sentint-se i creient-se sempre *home*, s'afirma com un ésser individual, diferenciat de la Natura i de Déu. Però, essent-hi *home*, se sent també limitat pels sentits, que reposen goludament en la Natura. Aquesta li produeix la sensació i tot de la presència de Déu; però la limitació de la natura de l'home li impedeix, ara, de veure Déu cara a cara, tal com ell és.

Ací ens trobem en la darrera i definitiva antítesi, que ja no pot ésser resolta sinó passant de l'ordre natural al sobrenatural, de la filosofia a la teologia: si trobar Déu en tota cosa i tota cosa en Déu pot ésser assolit, durant la vida, per la contemplació purament natural i per la contemplació alçapremada per la gràcia, per contra, la contemplació de Déu mateix en Ell mateix serà només possible més enllà amb un do gratuït, complement i superació de la gràcia, que els teòlegs diuen «*lumen gloriae*», el llum — no la llum — de la glòria, i que Maragall, tan sensitiu i temporal, anomenarà uns altres ulls més grans «per contemplar la vostra faç immensa». Amb ells, ja no temerà la mort, perquè amb el llum de la glòria la mort no serà sinó «una major naixença».

En la seva experiència religiosa, doncs, no fou pas un simple conformista adaptat a l'ambient. La seva experiència fou una recerca. I una recerca angoixada i angoixant, tant més arriscada i tant més inconfor-

mista que ni accepta sense examen personal els dogmes cristians, ni tampoc no els examina amb les normes deductives de la filosofia escolàstica, l'emprada tradicionalment per la teologia catòlica. En el seu interior, Maragall segueix restant fidel a l'agosarat ritme sintètic de l'idealisme alemany fins allà on pot; l'abandona quan arriba a allò que és incompatible amb la seva consciència de poeta o amb la seva fe cristiana; i el supera amb el llum de la glòria, del tot sobrenatural, quan ha de fer el gran salt de l'Home a Déu.

IV

Aqueix inconformisme i aqueix mètode hegel·lià, els trobem també en el vessant social del pensament — àdhuc diria de l'espiritualitat — de Maragall. El *Cant espiritual*, tan ple de doctrina i d'experiència religioses, és un càntic purament personal; mentre que la religió cristiana és essencialment una religió social. Talment com hem vist una evolució en l'experiència religiosa personal de Maragall, hi ha també un desenvolupament de la seva religiositat diguem-ne social, des de la seva joventut fins a la maduresa.

El jove Maragall, agnòstic i nietzscheà, era un home egoïsta. Odiava el poble, perquè amb els seus aldarulls li privava el goig reposat de les arts i el seu pacífic festeig amb l'estimada. És a mesura que la seva religiositat personal va pujant del nihilisme a la plenitud dialèctica del *Cant espiritual*, que brosta en ell i creix, constantment i paral·lela, un profund sentiment del poble. A ben pocs dels poetes que travessaren el món a cavall entre el segle XIX i el XX,

s'hauria acudit d'afegir a l'Elogi de la Paraula i al de la Poesia l'*Elogi del Poble*. Jo em penso que ací rau la força del missatge de Joan Maragall en el seu cinquantenari.

Als homes de la meva generació, la que veié, encara adolescent, el triomf de la poesia pura a tot Europa i, amb ella, a Catalunya, el refinament i l'actualització de la nostra lírica amb Guerau de Liost, López-Picó i Carles Riba, ens dol de veure que els mestres reneguin llurs posicions, aquelles que llavors eren d'avançada i de combat. Però admitem que el poeta pur senti alguna vegada la necessitat de donar lliure sortida als sentiments massa temps represos: tal és el sentit de *Salvatge cor* de Riba i de *Maremagnum* de Jorge Guillén. Cal reconèixer que la poesia alambinada i de minoria no satisfà ni els mateixos poetes ni llurs pobles. Els uns i l'altre necessiten també una poesia més humana i més accessible, fins i tot a desgrat de perdre quelcom de la seva puresa. No serà pas la sola popularitat allò que consagrarà un poeta en el seu temps i en l'avenir, sinó el fet d'haver interessat i guiat tant el poble com els poetes i els intellectuals. I en aquesta pervivència *post mortem*, el cas de Maragall és únic en la nostra literatura. Tots nosaltres recordem els dos decennis (1910-1930) en què Verdaguer era bescantat i oblidat per les noves generacions, i Costa i Llobera motejat de retòric. Maragall, en canvi, conserva un prestigi igual entre el poble i la selecció, entre els poetes nous i els que encara arrossegaven el romanticisme de la Renaixença, entre els crítics al dia i els repetidors tradicionals.

Cau fora d'aquesta conferència la recerca de les causes que tingué la pervivència de Maragall poeta, tot i les incorreccions del seu llenguatge, més dialectal encara que el de Verdaguer, i molt menys refinat

que el de mossèn Costa — per a cenyir-me als tres poetes que, segons el mestratge de Carles Riba, són els creadors del modern llenguatge líric de Catalunya. Però cal constatar que si la seva llengua era menys correcta, era més viva, més acostada al poble: a aquell poble seu, que aprengué d'estimar a mesura que ell esdevenia més cristià i més conscientment religiós.

Si ens pot semblar paradoxal que un poeta faci l'*Elogi del Poble*, potser ens sobtarà més encara aqueix interès pel poble com a tal, com a suma d'estaments socials vius, en uns moments que el catalanisme era del tot absorbit per la implantació metòdica i mesurada del principi de les nacionalitats, tal com l'havia formulat en teoria, i retallat en la pràctica, Prat de la Riba.

Però en proclamar l'*Elogi del Poble*, i des d'un diari burgès per paga, Maragall poc podia preveure que aquell poble estava a punt de provocar una de les majors crisis socials de la Catalunya moderna, només superada per la del 1936: la Setmana Tràgica de Barcelona.

Enmig de l'optimisme de la Catalunya renaixent i ufanosa, aquell sotrac provocà un sentiment de vergonya i de desorientació. Fora del Principat, fou una de les causes de l'emudiment de Costa i Llobera com a poeta: des del 1909 fins que morí predicant a les Tereses de Palma el 16 d'octubre de 1922, només *La mort del gran bisbe de Vic* li dictà un poema vàlid, aquells decasíl·labs a la manera d'Ausiàs, en què fongué el plany per la mort de l'amic i el plany per la mort d'un poble que ell havia també idealitzat i idolatrat. En l'aniversari de la revolució de juliol, Costa vessava tota la seva amargor i el seu desencís en una lletra confidencial al pare Casanovas, que aquest no cregué oportú de conservar.⁶

6. I. CASANOVAS, *Relíquies literàries*, 50, n. 102.

La reacció del pare Casanovas, l'any 1909, fou doble. La més íntima i espiritual, trigarà alguns anys a consignar-la per escrit, i encara en unes pàgines no destinades a la publicitat. La Setmana Tràgica el guarí de «la idolatria de la societat» com ell diu; sentí la temptació de pensar que

«per a ésser home cal fugir de la societat i anar-se'n al desert a viure entre roques i selves, i fins amb les bèsties, més justes que els homes afollats.»⁷

Se sobreposà, però, i la reflexió li dictà la sèrie de conferències sobre *El nostre estat social*, en què examinà serenament les causes intel·lectuals, morals, religioses i socials dels fets passats. Maragall, en agrair-li, el 5 de gener de 1910, la tramesa del petit volum, li escrivia:

«Jo no puc dir-li ara tot lo que n'he anotat i lo molt que m'han fet meditar i sentir: sols li diré que el meu estat és aquell estat de plenitud espiritual i acontentament que sols les obres de gran substància poden donar-nos.»

I afegia encara:

«Però la impressió que em resta sobretot dominant és la de la quarta conferència, tota ella vibrant de l'esperit del cristianisme. En ella he trobat una confirmació i una rectificació al mateix temps — i he acceptat amb tant plaer l'una com l'altra — d'un sentir meu sobre això que m'inquieta fa molt temps.»⁸

Aquests darrers mots de Maragall alludeixen la seva primera reacció davant la impensada revolució anàrquica. No fou la del silenci, com féu Costa, ni la pura reflexió intel·lectual, com el seu amic Casanovas. La reacció de Maragall havia estat més vital i més

7. *Ibid.*, 18.

8. *Ibid.*, 67.

abrivada. Tant, que gent responsable no volgué llavors publicar els seus articles a «La Veu de Catalunya» sense una prèvia aprovació de dos sacerdots: mossèn Frederic Clascar i el pare Ignasi Casanovas.⁹

Sigui'm llegut de recordar que el primer dels articles maragallians sobre la Setmana Tràgica es publicava a «La Veu» el mateix dia 1^r d'octubre de 1909 que jo naixia a la plaça de Catalunya, quan encara fumaven, com qui diu, els temples de Barcelona. Hi examina les causes que hom havia proposat per explicar uns fets que semblaven inexplicables, i les rebutja una per una per incompletes: la guerra del Marroc, impopular i incerta; els partits revolucionaris, que s'han valgut del descontentament popular; la lluita del Mal contra el Bé, talment com havia exposat el doctor Torras i Bages. Ell no troba altra causa que l'odi del poble, que espetega en el reneç i explota en la bomba. L'autor de *l'Elogi del Poble*, veient-lo sense amor, es veu obligat a exclamar:

«Aquí hi hagué potser una gran població; però per cert que mai hi ha hagut un poble.»¹⁰

Aquest article negatiu — *Ah, Barcelona...* — fou seguit, el 18 de desembre, d'un altre de molt més positiu: *La iglésia cremada*. Més positiu, però també més fort i més paradoxal per a la burgesia de Barcelona, encara no refeta del sotrac. Maragall li diu, tot abrindat: Vosaltres heu tingut pietat d'aquest poble; però per a ésser cristià no basta de tenir pietat: la caritat exigeix que alceu aquest poble de l'odi a l'amor, de la ignorància a la vera cultura cristiana. L'hem fo-

9. Sobre la història d'aquests articles, Josep Benet ha preparat un treball exhaustiu, que ha rebut el Premi Maragall de l'Institut d'Estudis Catalans, 1961. [Publicat posteriorment: JOSEP BENET, *Maragall i la Setmana Tràgica*, "Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica", XXIII (Barcelona 1963). Veg. pàg. 123.]

10. OC, XIII, 121.

ragitat de les nostres esglésies, perquè no l'hi hem atret, que ve a ésser la mateixa cosa; ara, en canvi, ells mateixos les han assaltades, les han cremades, han enderrocat les voltes que les cobrien, han romput els finestrals i les portes. ¿I vosaltres voleu tan-car-les novament? No ho féssiu pas. Deixeu que el poble hi torni a entrar pels esvorancs que ell mateix s'ha obert; però ara no pas empès per l'odi, ans pel penediment i l'amor.

Heus ací el missatge religiós i social de Joan Maragall que en el seu cinquantenari, dins una cinquan-tena que ens ha tornat a fer sentir més fortament la vergonya i el penediment de pertànyer a un poble que sent rampells d'odi total; no solament vergonya, que fóra supèrbia i inconsciència, sinó també penedi-ment pel que no hem fet.

V

Crec, senyores i senyors, que en el *Cant espiritual* i en els dos articles de «La Veu» sobre la Setmana Tràgica tenim condensada, autènticament, tota la religiositat de Joan Maragall, la personal i la col·lectiva, perquè mai no hem d'oblidar que ens hem de santifi-car, com a cristians, dins una església que és una societat completa i perfecta. El Maragall poeta i el Maragall escriptor social són igualment religiosos i igualment inconformistes.

Inconformista no vol pas dir heterodox; vol dir simplement que no accepta les postures còmodes dels qui es diuen i es creuen benpensants. Ja hem vist quin esforç interior era el seu per a retrobar Déu en la seva consciència d'Home i en la seva admiració

per la Natura; però l'hi troba, i per cert en l'ordre sobrenatural més ortodoxament catòlic. Enfront dels fets del juliol de 1909 no reula davant les més dures requisitòries, i no pas contra el poble, sinó contra la burgesia i fins i tot contra el clero, que aparentment en foren les víctimes; també ací assenyala va-lentament el que no s'ha fet i el que cal fer, però afegeix:

«Els Doctors de la Iglésia han de dir com.»¹¹

Potser mai com ara ha estat el moment de Ma-ragall per a Catalunya, el moment del seu mestratge. Mai com ara les noves generacions han volgut re-soldre elles mateixes llurs problemes religiosos, i mai la Catalunya cristiana no ha sentit tan profundament la necessitat d'acostar-se a la massa per fer-la poble — un poble digne d'un elogi maragallià — i d'apro-par-se al poble per fer-lo cristià.

I mirem que aquest missatge de l'últim Maragall és el missatge d'un home que començà essent un pur intel·lectual que administrava a dosis petites a la bur-gesia del «Brusi» el mite del superhome. Déu faci que en el seu cinquantenari tot Catalunya, tota la cultura catalana, el compregui a fons, i empregui o segueixi una evolució paral·lela, de dia en dia més religiosa i més inconformista, més íntima i més so-cial alhora.

11. OC, XIII, 131.